

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/54481,Policzyc-dokladnie-zawolac-po-imieniu-opatrzyc-na-droge-Badania-i-prace-ekshumac.html>

ARTYKUŁ

Policzyć dokładnie, zawołać po imieniu, opatrzyć na drogę... Badania i prace ekshumacyjne Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN

Autor: KRZYSZTOF SZWAGRZYK 01.03.2018

Poszukiwanie i godne uhonorowanie osób, które oddały życie w walce o niepodległość kraju i wolność jego obywateli, stanowi obowiązek każdego państwa dbającego o swoją historię, zachowanie narodowej tradycji i

kształtowanie postaw patriotycznych.

Przez blisko pół wieku trwania systemu komunistycznego w Polsce zarówno władze, jak i podległe im struktury aparatu przemocy czyniły wszystko, aby prawda o masowych zbrodniach dokonywanych przez komunistów, szczególnie w latach 1944–1956, nigdy nie stała się elementem powszechnej świadomości historycznej Polaków. W niewielkim stopniu stan taki zmienił się po 1989 r., kiedy kwestie rozliczeń zbrodni minionego systemu przez wiele lat były blokowane lub przynajmniej marginalizowane przez kolejne ekipy rządzące w Rzeczypospolitej.

Instytut Pamięci Narodowej w bardzo krótkim czasie doprowadził do zmiany dotychczasowego myślenia o naszej historii. Podjęcie poszukiwań miejsc pochówku ofiar komunizmu spotkało się z niezwykle szerokim i pozytywnym odbiorem społecznym. Wokół prowadzonych w całym kraju prac archeologicznych skupiło się wiele środowisk, instytucji i osób dostrzegających w nich narodową ideę, której podstawę dały wyniki badań naukowych. Z udziałem antropologów, archeologów, genetyków, historyków, medyków sądowych i przy masowym zaangażowaniu wolontariuszy z kraju i zagranicy rozpoczął się proces poszukiwania utajnionych przez dziesięciolecia miejsc pochówku, przywracania tożsamości odnajdywanym szczątkom i chowania ich z honorami, na które ci ludzie swą postawą i ofiarą życia zasłużyli. Po latach niechęci, niemocy, obojętności, braku wiary w powodzenie i w słuszność sprawy – Polska spełnia swoją powinność¹.

W dramatycznej historii minionego stulecia Polacy wielokrotnie stawali do walki z agresorami, byli celem ludobójczych działań okupantów i przedmiotem terroru stosowanego na masową skalę. Śmierć poniosło kilka milionów osób – ofiar zbrodni niemieckich, sowieckich, ukraińskich i komunistycznych. Ich szczątki w wielu przypadkach ukryto w nieznanym do dziś miejscach, znajdujących się zarówno w Polsce, jak i na terenie Białorusi, Czech, Litwy, Niemiec, Rosji i Ukrainy.

Sejm RP 29 kwietnia 2016 r. przyjął nowelizację ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, zmieniającą w zasadniczy sposób strukturę IPN oraz znacznie poszerzającą jego dotychczasowy zakres kompetencji. Zgodnie z jej art. 18, pkt 4 powołano Biuro Poszukiwań i Identyfikacji z obowiązkami szczegółowo uregulowanymi przepisami rozdziału 6a: „Poszukiwanie miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.”. Obecnie biuro to prowadzi prace poszukiwawcze miejsc spoczynku obywateli państwa polskiego poległych w walce lub uśmierconych wskutek represji w przywołanym wyżej okresie, „a w przypadku odnalezienia zwłok, szczątków lub prochów ludzkich identyfikuje tożsamość tych osób”².

Z dniem 16 czerwca 2016 r., tj. z chwilą wejścia w życie ustawy, powstała sytuacja niewystępująca nigdy wcześniej w Polsce – utworzono strukturę funkcjonującą w ramach centralnego urzędu państwowego, odpowiedzialną za odnajdywanie miejsc kryjących szczątki rodaków poległych, zmarłych i zamordowanych w XX w., a także za identyfikację ofiar.

W dramatycznej historii minionego stulecia Polacy wielokrotnie stawali do walki z agresorami, byli celem ludobójczych działań okupantów i przedmiotem terroru stosowanego na masową skalę. Śmierć poniosło kilka milionów osób – ofiar zbrodni niemieckich, sowieckich, ukraińskich i komunistycznych. Ich szczątki w wielu przypadkach ukryto w nieznanach do dziś miejscach, znajdujących się zarówno w Polsce, jak i na terenie Białorusi, Czech, Litwy, Niemiec, Rosji i Ukrainy. Ich odnalezienie, zidentyfikowanie i godne pochowanie jest wyrazem rzeczywistego spełnienia obowiązku państwa wobec swoich obywateli, ale też szczególnym wyzwaniem dla ludzi, którym powierzono takie zadanie.

Bazę kadrową budowanego od lipca 2016 r. Biura Poszukiwań i Identyfikacji stanowiła pięcioosobowa grupa Samodzielnego Wydziału Poszukiwań, istniejącego do tego czasu w IPN. W nowej już rzeczywistości został stworzony zespół liczący ponad czterdziestu pracowników, zatrudnionych w Wydziale Dokumentacji i Analiz, Wydziale Identyfikacji, Wydziale Logistyki, Wydziale Poszukiwań oraz w oddziałowych biurach poszukiwań i identyfikacji.

Istotnym, utrzymującym się od lat problemem w złożonym procesie poszukiwań i identyfikacji jest długi czas oczekiwania na uzyskanie wyników badań identyfikacji genetycznej niezbędnych do precyzyjnego określenia tożsamości. W omawianym okresie miała miejsce jedynie jedna konferencja, podczas której 21 kwietnia 2017 r. w Pałacu Prezydenckim w Warszawie Instytut Pamięci Narodowej ujawnił nazwiska dwunastu ofiar komunizmu: Stanisława Biziora, Stefana Długołęckiego, Czesława Dumy, Czesława Gałązki, Czesława Guzieniuka, Konstantego Kuźmickiego, Ludwika Machalskiego, Lucjana Minkiewicza, Stefana Nowaczka, Mariana Pilarskiego, Leona Taraszkiewicza i Piotra Tomaszewskiego³.

W celu zintensyfikowania badań genetycznych i znacznego skrócenia czasu ich wykonywania 4 października 2017 r. IPN podpisał umowę o współpracy z sześcioma uczelniami medycznymi wykonującymi badania genetyczne w ramach konsorcjum GRID (Grupa ds. Identyfikacji na podstawie DNA). Odtąd identyfikacje genetyczne są prowadzone równolegle w wyspecjalizowanych placówkach medycznych Uniwersytetu

Medycznego w Białymstoku, Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy, Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu⁴.

Krótki czas funkcjonowania Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN to okres wielu działań podejmowanych w każdym województwie, a także poza granicami Polski.

Barut, powiat strzelecki, województwo opolskie

Polana w pobliżu leśniczówki „Hubertus”, znajdującej się już w powiecie gliwickim w województwie śląskim (ok. 2 km od wsi Barut), to miejsce likwidacji jednego z trzech transportów partyzantów Narodowych Sił Zbrojnych pod dowództwem kpt. Henryka Flamego „Bartka”. Od 8 do 18 czerwca i od 23 do 26 sierpnia 2016 r. kontynuowano tam prace archeologiczne rozpoczęte w latach 2012–2013 i w 2015 r., zmierzające do odnalezienia miejsca ukrycia około pięćdziesięciu partyzantów, których w końcu września 1946 r. wysadzono w powietrze w budynku gospodarczym znajdującym się na polanie. Dotychczasowe ustalenia nie pozostawiają wątpliwości, że mordu dokonano właśnie w tym miejscu. Mimo prac poszukiwawczych podjętych na niespotykaną skalę nie odnaleziono masowego grobu. Potwierdzeniem akcji eksterminacyjnej dokonanej tam na zlecenie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego były nieliczne fragmenty szczątków ludzkich oraz odnajdywane na polanie fragmenty umundurowania i oprzyrządowania wojskowego, charakterystycznego dla oddziału „Bartka”.

Białystok, ul. Giedymina 23

Badania i ekshumacje przeprowadzono tam we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Białymstoku. Prace na tej posesji prokuratorzy prowadzili w latach poprzednich. W wyniku poszukiwań podjętych przez zespół BPil oraz specjalistów z Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu odnaleziono kilka pojedynczych i zbiorowych jam grobowych, w których znajdowały się szczątki 22 osób. Na podstawie wstępnych oględzin oraz wyników badań historycznych i medycznych można stwierdzić, że natrafiono na szczątki ofiar komunizmu zamordowane prawdopodobnie zimą 1945/1946 r., których ciała funkcjonariusze lokalnego UB mieli grzebać wzdłuż niezabudowanej wówczas ul. Giedymina. Kontynuacja poszukiwań na tym obszarze nastąpi w roku bieżącym.

Białystok. Fot. Krzysztof Szwagrzyk

Bielsko-Biała, ul. Krasińskiego 30

W grudniu 2017 r. na zlecenie Oddziału IPN w Katowicach zostały przeprowadzone badania geofizyczne metodą profilowań georadarowych obszaru dawnej siedziby Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego, gdzie – według niektórych źródeł – grzebano ofiary systemu komunistycznego, w tym żołnierzy z oddziału NSZ kpt. Henryka Flamego „Bartka”. Opracowane wyniki pomiarów będą podstawą do włączenia terenu PUBP w Bielsku-Białej do planu działań na 2018 r.

Borne Sulinowo, powiat szczecinecki, województwo zachodniopomorskie

Poszukiwania grobów żołnierzy polskich zmarłych w niemieckim obozie jenieckim Groß Born przeprowadzono w listopadzie 2017 r. Na terenie bazy transportowej Przedsiębiorstwa Usług Komunalnych przy ul. Kruczkowskiego odkryto dwa rzędy grobów z czasów II wojny światowej z pojedynczymi pochówkami. Prace będą kontynuowane w 2018 r.

Bydgoszcz - cmentarz komunalny przy ul. Kcyńskiej

Prace ziemne na wytypowanym obszarze kwatery 3/2, położonej na cmentarzu komunalnym przy ul. Kcyńskiej w Bydgoszczy i nazywanej bydgoską „Łączką”, podjęto 10 kwietnia 2017 r. Ich celem było odnalezienie miejsc pogrzebania szczątków pięciu żołnierzy oddziału Ryszarda Buczkowskiego „Tarzana”, rozstrzelanych w Bydgoszczy 17 stycznia 1947 r. Poszukiwanych nie odnaleziono, jednakże uzyskane wyniki badań pozwalają na sprecyzowanie położenia grobów więźniów z okresu stalinizmu.

Chełm, województwo lubelskie

Prace poszukiwawcze prowadzono od 31 sierpnia do 1 września 2016 r. na terenie dawnej siedziby UB przy ul. Reformackiej 27a, róg Ogrodowej. Według relacji świadków, na terenie przyległym do budynku bezpieki pogrzebano ciała około dwudziestu osób zamęczonych i zmarłych w piwnicach aresztu. Punktem orientacyjnym miało być położenie drewnianego szaletu, za którym i wokół którego dokonywano potajemnych pochówków, lecz ani na sąsiednich działkach, ani na wewnętrznym podwórku współczesnych garaży nie natrafiono na szczątki ludzkie.

Ciechanowiec, województwo podlaskie

We wrześniu 2017 r. zespół BPiI, współdziałający z Okręgową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Białymstoku, poszukiwał na terenie cmentarza parafialnego przy ul. Sienkiewicza w Ciechanowcu mogił dwóch żołnierzy Narodowego Zjednoczenia Wojskowego z oddziału Jana Boguszewskiego „Bitnego”, zastrzelonych w publicznej egzekucji 27 grudnia 1946 r. w miejscowości Wojtkowice-Glinna. Poszukiwania pozwoliły odnaleźć szczątki dwóch mężczyzn noszące ślady po kulach.

Czeremcha, powiat hajnowski, województwo podlaskie

Ostatnie działania terenowe BPiI prowadzono od 19 do 21 grudnia 2017 r. na prywatnej posesji, gdzie – według dostępnych dokumentów i relacji – zostały pochowane ofiary zbrodni niemieckiej popełnionej w 1942 r. na osobach narodowości białoruskiej, polskiej i prawdopodobnie żydowskiej. W wyniku przeprowadzonych prac na bardzo niewielkiej głębokości, ok. 20 cm, ujawniono i ekshumowano szczątki ludzkie należące do siedmiu osób. Ich liczba, płeć, miejsce odnalezienia potwierdzają, jak się wydaje, że dokonano w tym miejscu mordu.

Dąbrówka, powiat nowodworski, województwo mazowieckie

We wrześniu 2017 r. BPil prowadziło prace poszukiwawcze na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego, pozwalające zlokalizować mogiłę żołnierza polskiego zmarłego jesienią 1939 r. wskutek ran odniesionych w walce we wrześniu tegoż roku. Miejsce takie ujawniono w pobliżu miejscowości Dąbrówka i Sowa Wola. Na podstawie przeprowadzonej kwerendy oraz znalezionych przy szczątkach artefaktów można potwierdzić odnalezienie grobu żołnierza polskiego z 1939 r.

Dobrzyków, powiat płocki, województwo mazowieckie

Od 3 do 6 lipca 2017 r. specjaliści z BPil we współpracy z Biurem Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN uczestniczyli w pracach ekshumacyjnych zbiorowej mogiły żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r. w okolicach miejscowości Dobrzyków k. Płocka. Szczątki jedenastu żołnierzy polskich i dwóch pracowników Polskich Kolei Państwowych odnaleziono w nieoznakowanej mogile, pod alejką, na skraju cmentarza parafialnego w Dobrzykowie. We wspólnym grobie, w którym poległych ułożono w dwóch warstwach, znaleziono także elementy umundurowania i oprządzenia wojskowego oraz przedmioty osobiste ofiar.

Jawornik Ruski, powiat przemyski, województwo podkarpackie

Prace archeologiczne były realizowane w październiku 2017 r. we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Rzeszowie. Podjęte zostały w celu odnalezienia pięciu ofiar Ukraińskiej Powstańczej Armii, zamordowanych w 1945 r. i wrzuconych do studni. Na przebadanym obszarze, w tym w studni, nie odnaleziono żadnych szczątków ludzkich.

Katowice - cmentarz komunalny przy ul. Panewnickiej

Od 4 do 8 września 2017 r. we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Katowicach zrealizowano prace poszukiwawcze i ekshumacyjne na cmentarzu przy ul. Panewnickiej w Katowicach, zmierzające do odnalezienia szczątków ofiar komunizmu straconych w grudniu 1946 r. w więzieniu przy ul. Mikołowskiej w Katowicach. Ekshumowano szczątki siedmiu osób. Ich umiejscowienie, ułożenie, sposób pogrzebania oraz stan zachowania pozwalają stwierdzić, że zlokalizowano mogiły poszukiwanych ofiar komunizmu.

**Katowice. Fot. Krzysztof
Szwagrzyk**

Kąkolewnica, powiat radzyński, województwo lubelskie

Na przełomie 1944 i 1945 r. w tej miejscowości stacjonowały jednostki 2. Armii WP, w tym sąd polowy tej formacji, sowieckie jednostki specjalne oraz Informacja Wojskowa. Wskutek wykonania wyroku śmierci, zastosowanych metod śledczych lub stworzonych warunków uwięzienia uśmiercono wówczas kilkuset żołnierzy Wojska Polskiego i polskiego podziemia niepodległościowego. Od 19 lipca do 19 sierpnia 2017 r. BPiI we współpracy z 2. Mazowieckim Pułkiem Saperów w Kazuniu Nowym badały teren uroczyska „Baran” w pobliżu Kąkolewnicy, nie odnajdując jednak grobów masowych z lat 1944–1945. Kontynuacja poszukiwań nastąpi w roku bieżącym.

Kowale Oleckie, powiat olecki, województwo warmińsko-mazurskie

W maju i październiku 2017 r. trwały prace poszukiwawcze miejsca pogrzebania szczątków jednego z żołnierzy WiN-u, zamordowanego w kwietniu 1952 r. podczas obławy UB i KBW w miejscowości Rudzie. Według relacji, zwłoki partyzanta miały zostać przewiezione na komisariat MO w Kowalach Oleckich, a następnie po paru tygodniach zakopane w ogrodzie. W czasie prowadzonych prac nie potwierdzono miejsca ukrycia szczątków.

Kraków - cmentarz Rakowicki

Od 12 do 19 października 2017 r. specjaliści BPiI we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni

przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Krakowie prowadzili prace poszukiwawcze i ekshumacyjne na cmentarzu Rakowickim w Krakowie, mające na celu odnalezienie miejsca ukrycia szczątków partyzantów ze zgrupowania mjr. Józefa Kurasia „Ognia”, grupy Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Tadeusza Gajdy „Tarzana” oraz oddziału „Wiarusy” zamordowanych w latach 1946–1950. Dzięki badaniom przeprowadzonym w kilku częściach cmentarza, ujawniono i podjęto szczątki osób, przy których odnaleziono wiele przedmiotów osobistych.

Kraków. Fot. Krzysztof Szwagrzyk

Kraków - pl. Inwalidów

Także w październiku 2017 r. przeprowadzono prace poszukiwawcze na dziedzińcu byłej siedziby Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego przy pl. Inwalidów w Krakowie. Prace ziemne poprzedziły wykonane na początku 2017 r. badania georadarowe, mające na celu wykazanie, czy na przestrzeni dziedzińca użytkowanej w latach 1945–1956 przez UB znajdują się anomalie w strukturze ziemi, mogące świadczyć o dokonywaniu tam tajnych pochówków ofiar terroru komunistycznego. Badania archeologiczne wykonano na dwóch obszarach będących najbardziej prawdopodobnymi miejscami ukrycia szczątków. Wynik był negatywny.

Lublin - cmentarz przy ul. Unickiej

Na tej nekropolii rzymskokatolickiej w okresie stalinizmu chowano zwłoki więźniów straconych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie. Poszukiwania i ekshumacje przeprowadzone 23 stycznia, 5–6 października i 13–14 listopada 2017 r. we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Lublinie pozwoliły na ujawnienie i ekshumacje szczątków siedmiu osób straconych i zmarłych w więzieniu lubelskim w latach 1946–1954 – żołnierzy i współpracowników polskiego podziemia

niepodległościowego.

Lublin. Fot. Krzysztof Szwagrzyk

Łódź - cmentarz na Dołach

Zespół BPiI we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Łodzi 6 lipca 2017 r. prowadził na cmentarzu przy ul. Smutnej w Łodzi zakończone powodzeniem prace poszukiwawcze zmierzające do ujawnienia miejsca pogrzebania szczątków dwóch ofiar komunizmu straconych w więzieniu przy ul. Sterlinga w Łodzi w latach 1948-1950: żołnierza Konspiracyjnego Wojska Polskiego i współpracownika Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Ogrodzona, powiat cieszyński, województwo śląskie

Od 9 do 11 września 2017 r. pracownicy BPiI prowadzili badania poszukiwawcze koło miejscowości Ogrodzona na Śląsku Cieszyńskim - w miejscu, które w różnych źródłach występuje jako teren tajnych pochówków osób straconych w więzieniu w Cieszynie, jak i ofiar lokalnego UB. Pierwszy etap pracy nie przyniósł spodziewanych rezultatów.

Ostrożany, powiat siemiatycki, województwo podlaskie

Specjaliści z BPiI IPN 19 września 2017 r. podjęli działania poszukiwawcze na cmentarzu w Ostrożanach w celu odnalezienia szczątków zamordowanego w końcu grudnia 1945 r. żołnierza podziemia antykomunistycznego. W wyniku przeprowadzonych prac ujawniono szczątki mężczyzny ze śladem postrzału w czaszce, którego

tożsamość zostanie ustalona w toku badań genetycznych.

Płock, województwo mazowieckie

Działania poszukiwawcze przeprowadzone od 2 do 15 listopada 2016 r. na terenie dawnej siedziby UB przy ul. 1 Maja 3/5 w Płocku stanowiły kontynuację prac realizowanych tam od 4 do 6 grudnia 2015 r. Oba etapy pozwoliły na odkrycie kilku szczątków ofiar komunizmu, przy których odnaleziono elementy ubioru umożliwiające datację tajnych pochówków w latach czterdziestych. Zespół poszukiwawczy ujawnił także nieznaną cmentarzysko miejskie z XII/XIII w., w obrębie i na granicy którego funkcjonariusze UB grzebali swoje ofiary.

Popławy Rogale, powiat łukowski, województwo lubelskie

Archeolodzy wzięli udział 13 czerwca 2017 r. w pracach poszukiwawczych zleconych przez Prokuraturę Rejonową w Łukowie, mających na celu ekshumację szczątków zmarłego na początku lat osiemdziesiątych, a ukrywającego się od lat pięćdziesiątych żołnierza podziemia antykomunistycznego. W miejscu wskazanym przez grupę lokalnych poszukiwaczy odnaleziono jamę grobową kryjącą szczątki ludzkie. Dane antropologiczne odpowiadają cechom poszukiwanego.

Poznań - cmentarz Miłostowo

W lipcu 2017 r. na cmentarzu Miłostowo w Poznaniu wykonano prace zmierzające do odnalezienia miejsca pogrzebania żołnierza Armii Krajowej straconego 30 marca 1953 r. na podstawie wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Poznaniu. Po czasowym podniesieniu z grobu szczątków osoby tam pochowanej w latach późniejszych, pod współczesnym pochówkiem ujawniono szczątki należące najprawdopodobniej do poszukiwanej ofiary komunizmu, o czym świadczy m.in. ślad po kuli w czaszce ofiary.

Poznań - obóz NKWD

Od 27 listopada do 1 grudnia 2017 r. zespół BPiI przeprowadził prace poszukiwawcze na terenie parku Heweliusza w Poznaniu – na obszarze zajmowanym w 1945 r. przez obóz NKWD. W trakcie prac ujawniono ponad dwadzieścia jam grobowych, częściowo ekshumowanych wcześniej. W czterech z nich odnaleziono i ekshumowano szczątki należące do dziewięciu osób. Odkryto wiele przedmiotów codziennego użytku. Prace w tym miejscu zostaną wznowione w tym roku.

Pruszanek-Baranki, powiat bielski, województwo podlaskie

Od 22 do 23 maja i od 29 do 30 sierpnia 2017 r. podejmowano działania poszukiwawcze grobu żołnierza 5. i 6. Wileńskiej Brygady AK, zmarłego 27 lipca 1948 r. z powodu ran odniesionych w walce z grupą operacyjną MO, UB i KBW. Nie potwierdziły się relacje świadków wskazujących miejsce pochowania partyzanta.

Rogoźnica, powiat świdnicki, województwo dolnośląskie

Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy, w oparciu o relację jednego z byłych więźniów, zleciło prace archeologiczne na terenie byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego. Ujawnienie szczątków przez firmę archeologiczną spowodowało przekazanie sprawy do Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, która z kolei powołała do dalszych czynności specjalistów z BPiI oraz z Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu. W toku badań przeprowadzonych w listopadzie 2017 r. odnaleziono i ekshumowano szczątki 64 więźniów, zmarłych i zamordowanych podczas ewakuacji obozu w lutym 1945 r. W dołach śmierci znaleziono także wiele przedmiotów należących do więźniów.

Gross-Rosen. Fot. Krzysztof Szwagrzyk

Scharfenberg, powiat nyski, województwo opolskie

Nieistniejąca dziś posiadłość ziemska położona w lesie pomiędzy Malerzowicami Wielkimi a przysiółkiem Dworzysko była we wrześniu 1946 r. jednym z trzech miejsc likwidacji partyzantów oddziału NSZ Henryka Flamego „Bartka”. Przywieziono tutaj pierwszą w kolejności grupę, a jej członków zamordowano strzałami w

głowę. Prace realizowano w czerwcu i listopadzie 2017 r. we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Katowicach i z udziałem saperów z 1. Pułku Saperów z Brzegu. Odnaleziono liczne artefakty, w tym charakterystyczny, noszony przez partyzantów NSZ ryngraf z orłem, sprzączki i klamry od pasków, fragmenty mundurów typu battle dress, guziki z orzełkiem w koronie. Ujawniono także kilka fragmentów szczątków ludzkich. Poszukiwania zostaną wznowione wiosną 2018 r.

Stary Grodków, powiat nyski, województwo opolskie

Działaniami poszukiwawczymi zrealizowanymi w grudniu 2016 oraz lipcu i listopadzie 2017 r. objęto też kilka miejsc zlokalizowanych w pobliżu dawnego lotniska wojskowego w Starym Grodkowie, na którym w marcu i kwietniu 2016 zespół IPN odnalazł szczątki kilkudziesięciu partyzantów „Bartka” zlikwidowanych również we wrześniu 1946 r. Prace realizowano z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Katowicach oraz z udziałem saperów z 1. Pułku Saperów z Brzegu.

Stary Grodków. Fot. Krzysztof Szwagrzyk

Strzelno, powiat mogileński, województwo kujawsko-pomorskie

We wrześniu 2017 r. przebadano wydzielony fragment cmentarza parafialnego w Strzelnie. Niepowodzeniem zakończyły się prace ziemne mające ujawnić miejsca ukrycia szczątków żołnierza AK zabitego jesienią 1945 r. i, według niektórych relacji, pochowanego potajemnie na miejscowym cmentarzu.

Turza, powiat rzeszowski, województwo podkarpackie

W październiku 2017 r. trwały kilkutygodniowe prace poszukiwawcze w Lesie Turzańskim, realizowane we współpracy z żołnierzami z 16. Tczewskiego Batalionu Saperów z Niska. Las był miejscem egzekucji i ukrycia ciał ofiar obozu NKWD w pobliskiej Trzebusce, funkcjonującego w drugiej połowie 1944 r. Ocenia się, że na podstawie wyroków Wojennego Trybunału I Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej zamordowano kilkuset więźniów obozu. W 1990 r. w Lesie Turzańskim odnaleziono i ekshumowano szczątki siedemnastu osób. Mimo zakrojonych na szeroką skalę działań poszukiwawczych nie odnaleziono pozostałych szczątków ofiar. Poszukiwania będą kontynuowane w 2018 r.

Warszawa - cmentarz Bródnowski

Od 3 do 11 kwietnia 2017 r. kontynuowano prace poszukiwawcze w kwaterze 45 N cmentarza Bródnowskiego w Warszawie. W wyniku zrealizowanych działań odnaleziono szczątki czternastu osób straconych i zmarłych w więzieniu przy ul. 11 Listopada na warszawskiej Pradze. W części jam grobowych odnaleziono fragmenty ubrań, obuwia i rzeczy osobistych ofiar, w tym ryngraf z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej i danymi osobowymi osoby straconej w 1946 r.

Warszawa - „Łączka” na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach

Na okres od 19 września do 6 października 2016 r. przypadł kolejny etap prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych na „Łączce”, zakończony odnalezieniem fragmentów szczątków czterech osób. W grudniu tego samego roku zakończono proces przenoszenia w inne miejsce szczątków osób pochowanych w kwaterze „I” i „II” w latach 1982-1984 i rozbiórki blisko trzystu znajdujących się tam pomników. Od 18 kwietnia do 8 lipca 2017 r. przeprowadzono ostatni etap poszukiwań i ekshumacji na „Łączce”. Ujawniono jedynie szczątki czterech ofiar w układzie anatomicznym. Ponieważ w latach osiemdziesiątych w pracach przy powstających grobach osób zasłużonych dla „władzy ludowej” wykorzystywano koparki, zniszczono wówczas kilkadziesiąt jam grobowych ze szczątkami ofiar komunizmu straconych w więzieniu przy ul. Rakowieckiej w Warszawie w latach 1948-1956. Mimo dokonanych zniszczeń zespół BPiI we współpracy z Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Warszawie, specjalistów z Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu i wolontariuszy odnalazł kilka tysięcy fragmentów szczątków ludzkich.

**„Łączka” na Cmentarzu
Wojskowym na Powązkach w
Warszawie. Fot. Krzysztof
Szwagrzyk**

**„Łączka” na Cmentarzu
Wojskowym na Powązkach w
Warszawie. Fot. Piotr Życieński**

Warszawa - więzienie przy ul. Rakowieckiej 37

Jest to miejsce eksterminacji Polaków przez Niemców i komunistów, a od 1 marca 2016 r. teren Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL. W trzech etapach prac – od 18 do 28 lipca 2016 r., od 18 lipca do 5 sierpnia 2017 r. i od 25 września do 6 października 2017 r. – na terenie dawnego aresztu śledczego przy ul. Rakowieckiej w Warszawie prowadzono poszukiwania przy murze straceń, w pobliżu pawilonów „X” i „N”, gdzie odnaleziono kilka fragmentów szczątków osób zamordowanych w czasie okupacji niemieckiej i Powstania Warszawskiego oraz wiele przedmiotów osobistych ofiar. Działania poszukiwawcze zostaną wznowione w 2018 r.

**Więzenie przy ul. Rakowieckiej w
Warszawie. Fot. Krzysztof
Szwagrzyk**

Włodawa, województwo lubelskie

Dwukrotnie podejmowano w 2017 r. prace poszukiwawcze w pobliżu Włodawy w celu ujawnienia miejsca pogrzebania tam na początku lat pięćdziesiątych szczątków żołnierzy AK/WiN. Przebadano teren znajdujący się w pobliżu dawnego poligonu wojskowego, na którym miały być dokonywane potajemne pochówki. W toku działań nie ujawniono szczątków ludzkich. Badania w okolicach Włodawy zostaną wznowione w 2018 r.

Ostatnim etapem prac realizowanych przez pracowników Biura Poszukiwań i Identyfikacji jest godne upamiętnienie osób, których szczątki zostały odnalezione i zidentyfikowane przez zespół poszukiwawczy IPN. W latach 2016–2017 Biuro Poszukiwań i Identyfikacji było organizatorem lub współorganizatorem uroczystych pogrzebów państwowych z ceremoniałem wojskowym. Pierwszym pochówkiem o takim charakterze był gdański pogrzeb Danuty Siedzikówny „Inki” i Feliksa Selmanowicza, żołnierzy 5. Wileńskiej Brygady AK straconych w miejscowym więzieniu 28 sierpnia 1946 r. Odbył się on 28 sierpnia 2016 r., dokładnie 70 lat po ich zamordowaniu.

Kilka tygodni później w Przemyślu pochowano kpt. Władysława Kobę – oficera AK/WiN straconego w więzieniu w Rzeszowie 31 stycznia 1949 r. Uroczystości pogrzebowe zgładzonych w tej samej egzekucji Leopolda Rząsy i Michała Zygi odbyły się 20 października 2017 r. w Rzeszowie.

Szczególny przebieg miał pogrzeb 16 lipca 2017 r. we Włodawie legendarnego por. Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia”, poległego 3 stycznia 1947 r. Podobnie podniosłe pożegnano 14 października 2017 r. w sanktuarium w Radecznicy straconych na Zamku w Lublinie 4 marca 1952 r. oficerów AK/WiN – Mariana Pilarskiego „Jara” i Stanisława Biziora „Eama”.

W święto Polskiego Państwa Podziemnego, 27 września 2017 r., w Dołhiniowie na Białorusi odbył się uroczysty pogrzeb pięciu żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, odnalezionych przez BPiI i żołnierzy specjalistycznego batalionu poszukiwawczego Sił Zbrojnych Republiki Białorusi na początku września tego samego roku w

pobliżu strażnicy „Nowy Pohost”. W organizacji pochówku wzięły udział MSWiA, Straż Graniczna, Ambasada RP w Mińsku oraz IPN.

W Staszowie 6 listopada 2017 r. pożegnano Ludwika Machalskiego „Mnicha”, założyciela i dowódcę organizacji antykomunistycznej, straconego 10 kwietnia 1951 r. w więzieniu w Kielcach.

Ostatnią uroczystością pogrzebową, organizowaną przez IPN we współpracy z Biurem Bezpieczeństwa Narodowego, Ministerstwem Obrony Narodowej, dowództwem Marynarki Wojennej, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz władzami samorządowymi Gdyni, był pochówek 16 grudnia 2017 r. na cmentarzu w Gdyni-Oksywiu szczątków komandorów Stanisława Mieszkowskiego, Zbigniewa Przybyszewskiego i Jerzego Staniewicza, straconych pod fałszywymi zarzutami 12 i 16 grudnia 1952 r. w więzieniu mokotowskim.

Podsumowując osiemnaście miesięcy pracy Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN, należy wskazać na ponad czterdzieści przebadanych miejsc w kraju i za granicą – na Białorusi i Litwie (zob. ss. 29–39), a także w Gruzji – oraz odnalezienie szczątków blisko trzystu osób: poległych we wrześniu 1939 r. żołnierzy polskich, ofiar zbrodni niemieckich, ofiar sowieckich i komunistycznych, żołnierzy Armii Krajowej, Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, Narodowych Sił Zbrojnych – ludzi, których winniśmy policzyć dokładnie, zawołać po imieniu, opatrzeć na drogę⁵.

Tekst pochodzi z nr 3/2018 „Biuletynu IPN”

¹ K. Szwagrzyk, *Państwo spełnia swoją powinność*, „Debata” 2012, nr 2; K. Szwagrzyk, *Archeologia zbrodni jako źródło katharsis społeczeństw postkomunistycznych*, [w:] *Archeologia współczesności*, red. A.I. Zalewska, Warszawa 2016, s. 197–205.

² Dz. U. z 2016 r., poz. 749, Ustawa z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw.

³ Zob. <https://poszukiwania.ipn.gov.pl/bbp/odnalezieni> [dostęp: 16 I 2018 r.].

⁴ Poza kompetencją Biura Poszukiwań i Identyfikacji znajdują się badania genetyczne zlecane przez pion śledczy IPN, w tym także te obejmujące identyfikację ofiar z powązkowskiej „Łączki”, cmentarza Bródnowskiego i cmentarza przy ul. Wałbrzyskiej w Warszawie.

⁵ Por. Z. Herbert, *Pan Cogito o potrzebie ścisłości*.

COFNIJ SIĘ